

Идегэй – дастан һәм поэма герое

Идегәй – дастан һәм поэма герою

Эшне башкарды: Казан шәһәре Совет районы Балалар һәм яшүсмерләр туризмы һәм экскурсияләр станциясенәң “Туган як әдәбияты” берләшмәсе әгъзасы, 124нче рус-татар урта мәктәбенәң 10 сыйныф укучысы **Гаделшина Айгөл Зөфәр кызы**.

Фәнни житәкче: өстәмә белем бирү педагогы **Жамалиева Л.Ф.**;
Татар теле һәм әдәбияты укытучысы **Мөслимова К.У.**

Тикшерү объекты – Р.Харисның “Идегэй” поэмасы

- Безнең фәнни эшнең **максаты** – “Идегэй” дастанының һәм поэма героеның татар дөньясындагы әһәмиятен күрсәтү.
- Әлеге максаттан чыгып, түбәндәге **бурычлар** билгеләнде:
- “Идегэй”нең – тарихи дастан булуын билгеләү;
- эсәрнең өйрәнелү тарихын барлау;
- эсәрнең төрле версияләрен күрсәтү;
- Идегэй – поэма герое.

Дастанның тарихи юллары

1820 ел – дастанның I варианты дөнья күрә.

1941 ел – Н. Исәнбәтнең жыелма версиясе чыга.

1941 ел – Н. Исәнбәтнең биш пәрдәлек “Идегәй” трагедиясе басыла.

1944 ел – дастанны өйрәнү тыела.

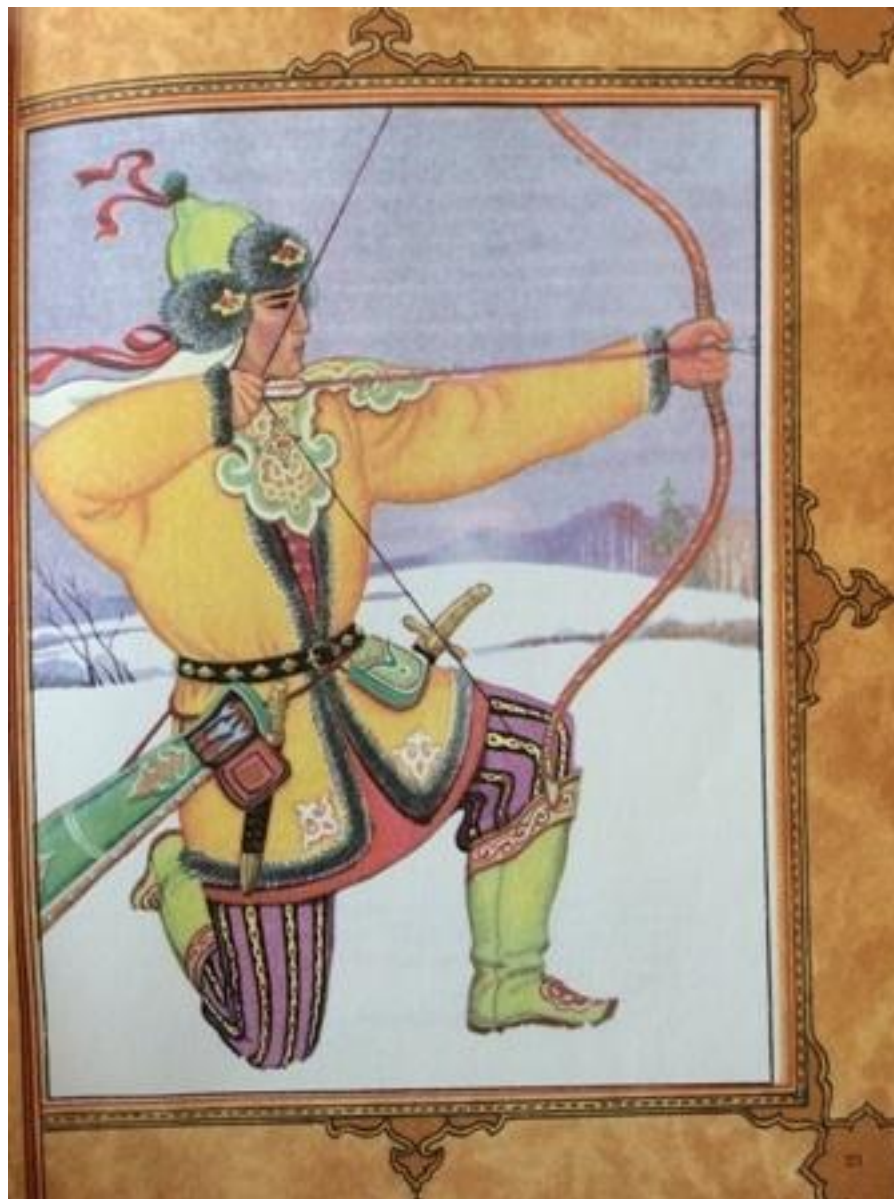
Дастанның тарихи юллары

1980 ел – әдәби ядкәрләрне өйрәнү эше яңадан башлана.

1988 ел – дастанның татар һәм рус телендә шигъри тәржемәләре вакытлы матбугат битләрендә басыла.

1990 ел – С.Липкин тарафыннан рус телендә тәржемәсе дөнья күрә.

2007 ел – Р.Харисның “Идегэй” драматик поэмасы басыла.

195 яшьлек Субра карт дошманны “сугышып түгел, сугышмыйча оту шәп дип атый”. Кобыгылның көче, гайрәте әкият батырларына хас. Ул үз көченә ышана, бик көчле шәхес буларак бирелә. Аның теләге изге “Алтын Урда халкына бәхет бирер уем. Алтын Урда тәхетен ныгытырга уем бар!” дип жавап бирә ул үзен данлаучыларга. Әмма бу даншөһрәтләрдән көнләшүчеләр дә бар.

Шундый мәкерле дошман –
вәзир. Ул дастанда Киң Жанбай
дип бирелә. Ул яшертен аның
турында бөтен мәгълүматны
жыя. Вәзир Норадынның
Жаникәне яратуын, ә
Жаникәнең күңеле Идегәйдә
булуын белә.

Шушы серләрне белгән вәзир ата
белән улның дошманлашуына
сәбәпче була. Вәзир хан янына
кереп, Кобыгыл турында коткы
салып чыга. Кобыгыл ханнан улы
Норадынга кызын сорарга
батырчылык итә.

... Хәлләр катлаулана. Идегәй
сарайдан качып китә. Идегәй
китә, әмма Норадын кала.

Хан кызы Жаникәне Норадынга бирергә риза. Ләкин бер шарт: атасы Идегәйне башы бәрабәренә. Бу күренеш “Ана йөрөгә” легендасын хәтерлэтә.

Идегәйне үтерергә килгән Норадын атасы белән дуслаша һәм алар бергә Туктамышка каршы күтәреләләр. Вәзир Жаникәгә өйләнөп качып китмәкче була.

Халык сөеклесе идең,
Каргышын тыңла бүген.
Мондый чакта исән
калу,
Идегэй , бэхет түгел ...

Шулай итеп, Р.Харисның “Идегэй” поэмасында Идегэйнең Туктамыш хан белән дошманлашуында төп сәбәп дастандагы кебек үк – **көнчелек** һәм **мәкерлек** ята. Ата белән бала арасындагы мөнәсәбәتلәр бозылуга вәзир сәбәпче була.

Нәтижә, Алтын урда дәүләтенең таркалу чорында ижат ителгән дастан, гасырлар аша үтеп безнең көннәргә килеп житкән. XX йөздә фәнни өйрәнелгән.

Йомгаклап айткэндэ, дастан ижат
ителгэннэн соң еллар түгел
гасырлар узгач та, аңа нигезлэнep
эдэби эсэрлэр языла. Халык
күнелендэ тарихи Идегэйгэ дэ,
дастан герое булган эпик Идегэйгэ
дэ мэхэббэт саклану турында
сөйли.

Игътибарыгыз өчен
рәхмәт!